

Nyt fra Sprognævnet

1992/4 · december

Nye statsnavne – og andre nye ord

Dette nummer af Nyt fra Sprognævnet består af to artikler der begge handler om nye ord.

Den første artikel drejer sig om navnene på to stater som ikke eksisterer endnu, men som sandsynligvis vil blive dannet hvis Tjekkoslaviet bliver delt i to stater fra nytår 1993.

Den anden artikel drejer sig om ord der er kommet ind i dansk i de seneste år. Størsteparten af artiklen består af en ordbog med mere end 200 nye ord og udtryk fra 3-års-perioden 1989-1991.

Tjekkiet og Slovakiet

Hvad skal man kalde den del af Tjekkoslaviet som ikke er Slovakiet? Dette problem er blevet forelagt for Sprognævnet i anledning af at Tjekkoslaviet sandsynligvis bliver delt i to selvstændige stater 1.1.1993.

Slovakiet

De to nuværende tjekkoslovakiske delstater har siden april 1990 i officiel sammenhæng heddet *Den Tjekkiske Republik* og *Den Slovakiske Republik*. Måden spørgeren har formuleret sit spørgsmål på, antyder at navnet på den sidstnævnte delstat er ganske uproblematisk. Navnet *Slovakiet*, med de tilhørende nationalitetsord (en) *slovak* (flertal *slovakker*) og *slovakisk*, er da også forlængst

indarbejdet i dansk sprogbrug og er således medtaget i Retskrivningsordbogen af 1986.

Tjekkiet

Den nuværende Tjekkiske Republik omfatter tre landskaber: Bøhmen (der på tjekkisk hedder *Čechy*), Mæhren (tjekkisk *Morava*) og den tjekkiske del af Schlesien (tjekkisk *Slezsko*). Sprognævnet betragter *Tjekkiet* som det mest velegnede navn på den nye stat, der får samme geografiske udstrækning som den nuværende delstat. Imod navnet *Tjekkiet* kan man ganske vist indvende at det ifølge danske leksikoner, fx *Fakta*, *Gyldendals Leksikon*, bind 4, 1992, er en dansk betegnelse for *Čechy*, dvs. Bøhmen. Denne brug af *Tjekkiet* synes imidlertid ikke at være etableret i dansk. Dét er derimod i høj grad brugen af *Tjekkiet* som betegnelse for den nuværende Tjekkiske Republik. I det seneste halve års tid – efter at delingen af Tjekkoslovakiet for alvor er kommet på tale – har betegnelsen *Tjekkiet*, for *Den Tjekkiske Republik*, været så godt som enerådende i den danske dagspresse:

Tjekker og slovakker begyndte torsdag på den vanskelige deling af den tjekkoslovakiske republik, der den 1. januar 1993 opløses og bliver til to selvstændige stater, Tjekkiet og Slovakiet. (Information 28.8.1992).

Den del af Tjekkoslovakiet der ikke er Slovakiet, hedder altså på dansk *Tjekkiet*. Nationalitetsordene er uændrede: (en) *tjekke* eller *tjekker* (flertal *tjekker(e)*), *tjekkisk*. JS

BØGER M.M.

Nyt fra Sprognævnet 1993

Dette nummer af *Nyt fra Sprognævnet* er det sidste i 1992. Første nummer af næste årgang kommer i marts 1993.

50 kr. for 4 numre

Siden 1989 har *Nyt fra Sprognævnet* kostet 45 kr. for et år. Denne pris må vi fra 1993 forhøje til 50 kr. Abonnementet dækker som hidtil 4 numre inkl. moms og forsendelse.

Betal ikke nu!

I januar 1993 bliver der udsendt girokort til abonnenterne. Vi beder abonnenterne om først at forny deres abonnement når girokortene er kommet.

Danske Dobbeltformer

Specialordbogen *Danske Dobbeltformer* er netop udkommet.

Danske Dobbeltformer giver en samlet oversigt over de former der har mere end én korrekt skrivemåde i officiel retskrivning. Den omfatter både grundformer, fx *bolche/bolsje*, og bøjningsformer, fx *fornyes/fornys*. Foruden selve ordbogen indeholder bogen en fyldig efterskrift om brugen af dobbeltformer og andre valgfriheder i dansk.

Dansk Sprognavn: *Danske Dobbeltformer. Valgfri former i retskrivningen*. Red. og med en efterskrift af Henrik Galberg Jacobsen. Dansk Sprognævns skrifter 18. Munksgaard, 1992. 175 s. 148 kr. – Fås kun hos boghandlerne.

NYE ORD

Talepapir, stoveplade og virus

Af Pia Jarvad

De to af ordene i overskriften, *talepapir* og *stoveplade*, er nye ord som blev meget brugt i to store sager i aviserne i året 1991, nemlig i tamilsagen og i sagen om hvorvidt åndssvage kan kommunikere via en plade med bogstaver. Ordet *virus* derimod er et gammelt ord: 'meget lille sygdomsfremkaldende organisme'. Det er selvfølgelig ikke på grund af den betydning det er med her, det er fordi det har fået en ny betydning inden for edb-området.

Ordene *talepapir* og *stoveplade* viser hvordan bestemte begivenheder i et år kan få indflydelse på ordforrådet. De viser at nye ord kan opstå og forsvinde igen, og at de som regel er ældre i andre sprogsfærer end i medierne, men at det er medierne der gør ordene kendte i vide kredse. De illustrerer også at centrale ord i dagens debat dannes af velkendte størrelser, nye ord er jo ikke bare ord fra engelsk.

I tamilsagen dukkede ordet *talepapir* op i medierne fordi der i afhøringerne blev refereret til en skreven tekst som var udgangspunktet for den tale af statsministeren som senere blev kaldt *gultæppetalen*. Ordet *talepapir* var allerede dengang et gængs ord i embedsmandsjargon, men ganske ukendt uden for denne kreds. Det betegner notater som

embedsmænd udarbejder til brug for en ministers tale. Ordet blev hyppigt brugt i en periode, men bliver nu ikke brugt så meget mere i pressen.

En *stoveplade* er en plade med bogstaver i lighed med et skrivemaskinetastatur, og den bruges af åndssvage som med armstøtte fra en pædagog udpeger bogstaver og på den måde staver sig frem til at give en personlig meddelelse sproglig form. Denne form for kommunikation medførte at nogle forældre blev anmeldt for incest, og senere blev det vist af forskere at åndssvage ikke er i stand til at udtrykke egne udsagn ved hjælp af stoveplader. Deraf »stovepladesagen«. Også dette ord har haft en kort levetid, som falder sammen med mediernes behandling af sagen, men ordet har måske en chance for at overleve i en billedlig, overført brug.

Det tredje ord i overskriften, *virus*, er af en anden type. Det er slet ikke så medieafhængigt som de to andre ord, men det er heller ikke knyttet til én bestemt sag. Ordet har fået en ny betydning; den gamle betydning af ordet er 'meget lille sygdomsfremkaldende organisme', men det fænomen at data i computere kan ændres eller ødelægges ved at der indlægges et skjult program eller skjulte programordrer, bliver nu beskrevet i sygdomsbilleder. Det ødelæggende program kaldes *virus*, *pc-virus*, der tales om at computeren er *inficeret*, at *smittevejene* er åbne når computere bindes sammen i netværk, at der opstår *virusepidemi*, at man skal *helbrede* data-systemer med *virusdræbende* programmer, også kaldet *antivirusprogrammer*, eller *virusvaccine*. Hele dette billedsprog

er opstået i dansk under påvirkning fra engelsk hvor det samme billedsprog benyttes. Og forskydningen i tid mellem engelsk og dansk er kort, i engelsk er brugen af *virus* fra omkring 1985, i dansk fra omkring 1988 i almensproget; begge steder er det nok lidt ældre i edbfagsprog. Og der er næppe tvivl om at dette sygdomsbilledsprog er kommet for at blive.

I listen nedenfor præsenteres nogle nye ord som er blevet almindelige i de sidste par år og som er aktuelle i samfundsdebatten. Listen er ikke dækkende for tilvæksten i ordforrådet, men giver blot nogle smagsprøver på udviklingen. Størsteparten af ordene er fundet første gang i 1989, 90 og 91. I skrivende stund (september 92) er mange 92-ord noteret, men de er endnu ikke samlet og behandlet. I et senere nummer af *Nyt fra Sprognævnet* vil der komme en liste over ord fra 1992, med fx *banditstrategi*, *bedstefartroje*, *biobenzin*, *biodiesel*, *demontagesfabrik*, *jackpotrejse*, *opklaringsløn/ydelse*.

I listen er der ved alle ordene opgivet et årstal i parentes, som er det ældste belæg på ordet der har været tilgængeligt. Ordene kan være ældre, og hvis der er læsere der kender eksempler på ordene fra før min angivelse, vil jeg være glad for at få det at vide.

Ordnes betydning er forklaret, og betydningen er sat i enkelt citationstegn. Der er i mange tilfælde givet eksempler på ordet i brug fra aviser, ugeblade, tidskrifter, radio, tv, m.m. Citaterne er skrevet direkte af fra kilden og sat i citationstegn, og kilden er angivet med dato. Når citatet har været for langt til

at blive bragt i sin helhed, har jeg brugt to prikker for at vise at der er sprunget noget over. Nogle steder står der noget i kursiveret skrift i en parentes – det er noget jeg har sat ind, der svarer til en længere passage i teksten.

Endelig er det mange steder beskrevet hvor ordet stammer fra eller hvordan det er dannet. I en del tilfælde henvises der til ældre ord som kan have været forbillede for den aktuelle dannelse og som er beskrevet i Pia Riber Petersen: *Nye ord i dansk 1955-75*, 1984; her henvises der med forkortelsen NOID. Ligeledes kan der være henvisninger til tidligere numre af *Nyt fra Sprognævnet*, som er forkortet NfS.

ABC-dragt (1990) 'krigsbeskyttelsesdragt': »dragt som beskytter mod atombomber, biologiske krigsstoffer og mod kemisk krig«. Berlingske Tidende 7.9.1990. – Førsteleddet kommer fra engelsk *ABC*, som står for 'atomic' + 'biological' + 'chemical'. – Jf. ældre ord som *ABC-forsvar* (1959), *ABC-krig* (1953) og *ABC-våben* (1959).

acid house (1989) 'ungdomskultur med fester hvor der spilles hårdtslående rytmisk musik, lavet ved at mikse gamle hits evt. med synthesizer. Hertil hører også ekstatisk dans, evt. under påvirkning af narkotika'. – Fra engelsk. Opstået i London og Chicago omkring 1988; *acid* betyder 'syre' og bruges i engelsk slang om narko, og *house* er forkortet af *warehouse*, som refererer til at *acid house-fester* i begyndelsen blev holdt i forladte pakhuse som de unge i London og Chicago brød ind i. – Se også *house*.

actionsport (1991) 'sportsgren (for vovehalse) som i særlig grad kræver action, spænding og udfordringer'. – Selvom ordet ser ud som autentisk engelsk er det dannet herhjemme af *action* (1959, se NOID) + *sport*. – I listen her er der medtaget actionsportsgrene som *caving*, *elastiksprung*, (*bungee-jumping*, *gummitovspring*) *paragliding*, *rafting*, *rappelling*, *snowboarding*, *wild-water-canoeing*. – Se også *kultsport*.

- agility** (1989) 'konkurrence for hunde der skal springe og løbe over forhindringer og finde vej gennem en labyrint'. – Hertil fx *agilitybane*, *agilitystævne*. – Fra engelsk, hvor sporten kommer fra; *agility* betyder 'behændighed, smidighed'.
- aldersstridighed** (1991) 'konflikt pga. de forskellige generationers kamp om de begrænsede ressourser'.
- antivirusprogram** (1989) 'program der i en pc søger efter skjulte programmer eller programordrer der reproducerer sig selv og ødelægger data'. – Efter engelsk *antivirus programme*. – Se også *virus*.
- appearance** (1989) »personal appearance« = 'personlig optræden'. I managementsproget udtryk for det at føre sig frem over for kunder med høflighed o.l.: »det, man hos SAS kalder 'personal appearance', personlig optræden. – God opførelse er en balancegang .. Man skal gøre et godt indtryk på kunden, men samtidig kende sit eget værd og hævde sin egen holdning«. Politiken 19.11.1989. – Fra engelsk.
- aqua-aerobic** (1991) 'særlig form for (aerobic)-gymnastik som udføres i vand': »Aqua-aerobic er gymnastik udført i vand«. Alt for Damerne 4.7.1991. – Af *aqua*, latin 'vand' + *aerobic* (i dansk fra 1983, jf. NfS 1990/1). – Jf. engelsk *aquarobics* (ca. 1987).
- arbejdspladschikane** (1990) 'chikane, mobning på arbejdsplads af kollegaer': »nogen må ud af busken med deres oplevelser for at kaste lys over dét tabu, som arbejdspladschikane er«. Kræmmerhuset, Arbejdspladsavis for Handelshøjskolen i København, nov. 1990. – Vel dannet efter *sexchikane* (1973) 'chikane af seksuel karakter af kollegaer på arbejdspladsen'.
- Arbejdsskadestyrelsen** (1989) ny statslig styrelse som afløser Sikringsstyrelsen og dele af Socialstyrelsen. – Arbejdsskadestyrelsen blev oprettet ved lov nr. 196 af 23.3.1989.
- assertion** (1988) 'det at fastholde sine personlige rettigheder, holdninger og følelser'. – Fra engelsk, hvor ordet også er fra slutningen af 1980'erne. – **assertionstræning** (1985) 'træning i selvværd, opøvelse i mental styrke'. – **assertiv** (1987) det tilhørende tillægsord.
- bad taste-party** (1990) 'fest, selskab hvor deltagerne er bevidst smagløst klædt': »Det er virkelig dårlig smag .. Bad taste-Party«. Politiken 12.10.1990. – Selvom ordet ser ud som autentisk engelsk er det ikke kendt i engelsk, det er dannet herhjemme.
- bandana** (1990) 'mønstreret tørklæde, hvidt på rød eller blå bund, som bindes om hals eller pande': »Cowboytøj, bandanaer (tørklæde om panden) .. er fremtrædende ingredienser for dem, der vil symbolisere tilhørsforhold til den ægte rock«. Politiken 1.1.1990. – Fra engelsk *bandana(n)a*, oprindeligt fra portugisisk.
- bastardkultur** (1990) 'en kultur som er karakteriseret af flere forskelligartede kulturer; en enhedskultur hvor oprindeligt nationale, etniske og religiøse kulturer fortrænges, assimileres eller reduceres af en masseproducerende forbrugerkultur': »P. Bramming, S. Mørch, T. Ruggberg Rasmussen: Bastardkultur«. Bogtitel 1990.
- B-brev** (1989) 'brev sendt med billigere porto og langsommere udbringning'. – Det samme som *økonomibrev*, se det.
- bekvemmelighedsdansker** (1991) 'dansker med nemme synspunkter for og imod indvandrere og flygtninge': »Der er mange 'bekvemmelighedsdanskere', både dem, der råber på et muhammedanerfrit Danmark, og dem, der ser helt ukritisk på de fremmede, siger Søren Mørch«. Politiken 6.1.1991. – Ordet er dannet efter *bekvemmelighedsflygtning* (1984) 'flygtning som ikke kan sandsynliggøre at flugten skyldes forfølgelse i hjemlandet'.
- belønningsrejse** (1989) 'luxusrejse som ansatte får som belønning for deres indsats i firmaet': »Konferencer i udlandet og 'incentive tours', som belønningsrejserne hedder på nydansk, er et meget stabilt .. marked for rejsebureauer, der har specialiseret sig i erhvervsrejser«. Politiken 17.10.1989.
- betonkommunisme** (1990) 'særlig dogmatisk, konservativ kommunisme'. – **betonkommunist** (1990) »Betonkommunister, der arrangerede palæstinenserens kirkeasyl, træder frem og viser sig at være en meget broget gruppe«. Information 21.9.1991 – **betonkommunistisk** (1990) »det østtyske betonkommunistiske parti«. Tv2 14.3.1990. – Jf. *beton-* som produktivt førsteled i tilsvarende sammensætninger i NOID, og *betonsocialisme* (1986).
- bigshopper** (1990) 'stor indkøbstaske med fast bund og med to gennemgående trærundstokke

- som hanke'. – Vel ældre end 1990. – Selvom ordet ser ud som autentisk engelsk er det ikke kendt i engelsk, det er dannet herhjemme.
- bingopresse** (1990) 'nedsættende betegnelse for de kulørte formiddagsdagblade'.
- bionaut** (1991) 'person der i 2 år lever i et økologisk drivhus i Arizona i USA som forsøg': »Otte amerikanske forskere .. skal leve i det forseglede kæmpe-drivhus, der på alle måder er et lukket økologisk kredsløb, i to år (*for at*) bevise, at det er muligt at oprette kolonier på månen og på Mars«. Politiken 27.9.1991. – Dannet efter *astronaut* (1953) og *kosmonaut* (1960, se NOID).
- bodyguide** (1990) 'instruktør på fx fitness- og motionscenter': »(*du bliver*) testet af din Body Guide (instruktør), som analyserer og fastlægger dit træningsbehov«. Politiken 6.9.1990. – Selvom ordet ser ud som autentisk engelsk er det ikke kendt i engelsk, det er dannet herhjemme.
- bombeskjold** (1990) 'det fænomen at gidsler eller krigsfanger placeres på strategiske steder hvor der forventes bombeangreb'. Ordet blev almindeligt i forbindelse med Golfkrisen og -krigen 1990-91. – Efter engelsk *bomb shield*.
- boote** (1991) 'at starte en pc op med et program'. – Efter engelsk *to boot (up)* (ca. 1989).
- brugerflade** (1990) det samme som *brugergrænseflade*, se det.
- brugergrænseflade** i forbindelsen *grafisk brugergrænseflade* (1990): 'det fænomen at man med en mus giver sin pc kommandoer via enkle skærbilleder i stedet for kommandoer via tastatur'. Fænomenet kaldes også – efter en konkurrence i dagbladet Politiken – for *visuel styring*, se det. – Det tilsvarende engelske udtryk er *user interface*.
- brugerhukommelse** (1989) 'den del af en edb-maskines lager som bruges i arbejdet'. Ordet er en fordanskning af engelsk *RAM 'random access memory'* = 'hukommelse med direkte tilgang'.
- bungee-jumping** (1989) 'det at kaste sig ud fra en bro, et tårn o.l. med gummitov om anklerne, hvilket bevirker at man ikke rammer jorden eller vandoverfladen'. – Fra engelsk *bungee-jumping*, *bungy-jumping*. – Kaldes også *elastiksprint* eller sjældnere *gummitovsspring*, se de to ord, og se også *actionsport*.
- callanetic** (1989) 'motionsgymnastikform som træner muskler'. – Opkaldt efter motionsfor-
- mens grundlægger, amerikaneren *Callan Pinckney*.
- catsuit** (1991) 'tætsluttende dragt ud i ét med lukning i skridtet, oftest uden ærmer og ben; bruges især af kvinder'. – Jf. *bodystocking* (1966, se NOID), *bodysuit* (1972) og *body* (1987). – Fra engelsk *cat suit*.
- caving** (1991) 'sportsgren hvor man kravler i grotter'. – Fra engelsk. – Se også *actionsport*.
- cd-drev** (1991) 'drev i pc som kan læse en cd'. *Cd* (1985) står for *compact disk* (engelsk) = en kompaktplade som benyttes til lagring af store mængder data, tekst, billeder mv. – **cd-spiller** (1991) 'afspiller som kan spille musik-cd'er og vise bogstav- og billedinformationer på tv-apparatet'.
- charter** se *socialt charter*.
- C-hold** (1988) 'de allerdårligst stillede: pensionister, førtidspensionister, bistandsklienter som står helt uden for arbejdsmarkedet og som er efter A-holdet og B-holdet'. De to sidste ord dannet i 1980 af Ritt Bjerregaard, jf. NfS 1990/1. – Se også *totredjedelssamfund*.
- choksamtale** (1990) 'samtale mellem unge og forbrydere for at chokere unge der er på vej ind i en kriminel løbebane'. – Se også *fængselskonfrontation*.
- CO2-afgift** (1991) 'skat på el, gas, brændselolie og kul for at nedsætte udslip af forurenende CO2 (kuldioxid, kultveiltite) i forb. med energiforbruget ved lys, opvarmning o.l.'
- cross træning** (1990) 'kombination af flere forskellige motionsformer som cykling, svømning, løb, som træner styrke, smidighed og kondition og som ikke belaster ensidigt'. – Fra engelsk *cross-training* (ca. 1983).
- cyberpunk** (1990) 'retning inden for science fictionlitteratur, som forudser et voldeligt samfund styret af computernetværk': »denne kultur kaldes »cyberpunk«, hvor hightech, symbiose mellem mennesker og edb, storbyslum og økologisk sammenbrud går op i en højere enhed«. Weekendavisen 20.9.1991. – Fra engelsk *cyberpunk* (ca. 1984); af *cybernetics* 'kybernetik' = videnskaben om styringsprocesser og *punk* (1977, 'oprørske ungdomsretning'). – Se også *virtual reality*. – **cyberpunker** (1990) »Cyberpunkere dyrker tanken om et fremtidssamfund, som i filmene »Blade Runner«, »Mad Max« og »Terminator«, hvor alt er kaos, og man kan være halvt

- menneske og halvt maskine«. Berlingske Tidende 8.12.1991.
- cyberspace** (1991) 'kunstig virkelighed', 'tredimensionalt rum simuleret af computere som reagerer på en persons bevægelser og lyd': »Det er snarere hvad man kunne kalde en som-om virkelighed, eller som det hedder på engelsk virtual reality. Et andet ofte brugt navn er cyberspace, dannet af ordet cybernetik, videnskaben om styringsprocesser«. Weekendavisen 11.10.1991. – Fra engelsk *cyberspace* (ca. 1986); af *cybernetics* 'kybernetik'= videnskaben om styringsprocesser og *space* 'sted'. – Se også *virtual reality*.
- cykelhjel** (1989) 'styrthjelm til brug for cyklister'.
- danmønt** (1990) 'småpengekort, elektronisk kort til begrænset sum penge, fx til brug i offentlige telefoner, parkeringsautomater, busser, tog, kiosker, banker og vaskerier'. – **danmøntkort** (1991) – Det samme som *småpengekort*, se det.
- datamail** (1989) 'elektronisk post, post som modtages på terminal eller pc og som sendes til modtageren over et elektronisk netværk'. – Det samme som *datapost*, se det. – Se også *mail*. – Jf. engelsk *electronic mail*.
- datamatikereksamen** (1991) 'mellemuddannelse som kvalificerer til at udvikle, forny og vedligeholde edb-systemer til erhvervsmæssig brug'. – Indført ved bekendtgørelse nr. 591 af 14.8.1991.
- datapost** (1989) 'elektronisk post, post som modtages på terminal eller pc og som sendes til modtageren over et elektronisk netværk'. – Det samme som *datamail*, se det. – Se også *mail*. – Jf. engelsk *electronic mail*.
- designerdrug** (1987) 'syntetisk narkotisk stof med virkning som kokain el. heroin, som er designet til ikke udtrykkeligt at være ulovligt efter den amerikanske narkotikalovgivning'. – Fra engelsk *designer drug* (ca. 1984).
- desktopper** (1990) 'person som arbejder med desktop-publishing'. – Dannet til *desktop-publishing* 'fremstilling af tryklart manuskript på pc' (1987).
- DNA-fingeraftryk, DNA-profil** (1989) 'unik mønster i et menneskes celler som gør at hver person kan identificeres og slægtskab kan påvises': »DNA-profiler, som tidligere blev kaldt for »genetisk fingeraftryk«, er i løbet af kort tid klar til brug i danske retssale. DNA-profilerne er unikke for ethvert menneske, og kan derfor bruges til en 100 procent sikker identifikation«. Forskningen & Samfundet febr. 1989. – Jf. også *genetisk fingeraftryk* (1988) om det samme fænomen. – Jf. engelsk *DNA-profile* (ca. 1985).
- dramatiseringsspiral** (1991) 'det fænomen at virkemidler, fx vold bliver grovere og grovere for at påvirke eller vække opmærksomhed'.
- dømme** (1991) udvidet brug: »Der er dømt krisesituation, som mange har svært ved at tackle«. Politiken 22.5.1990. »Så er der dømt varm weekend .. Stranden på Bellevue var allerede fra morgenstunden så tæt belagt som et stykke gammeldags smørrebød«. B.T. 7.7.1991. »Så har økonomien dømt hjemmebane i ferien«. Ugeposten Helsing 16.7.1991.
- dåsesoftware** (1989) 'standardprogram til edb'. – Jf. *dåsemusik* (1975, se NOID).
- eastrailpas** (1990) 'interrailkort til Østeuropa, altså et særligt billigt togkort til unge til tog i Polen, det daværende DDR, Tjekkoslovakiet og Ungarn'. – Måske dannet herhjemme efter *interrailkort* (1975, se NOID).
- elastiksprung** (1990) 'det at kaste sig ud fra en bro, et tårn o.l. med gummitov om anklerne, hvilket bevirker at man ikke rammer jorden eller vandoverfladen'. – Efter engelsk *bungee-jumping*, se det og det mindre almindelige *gummitovsprung*. – Se også *actionsport*.
- ernærings- og husholdningsøkonom** (1989) ny stillingsbetegnelse: »Uddannelsen har til formål at give de studerende et teoretisk og praktisk grundlag for selvstændigt at kunne formidle viden om ernærings-, sundheds-, miljø-, og forbrugerspørgsmål samt øvrige husholdningsfaglige spørgsmål«. Lov nr. 212, 5.4.1989, par. 1.
- fedtspil** (1988) 'i fodbold en måde at spille på hvor man spiller taktisk og sikkert, og hvor de enkelte spillere begrænses i deres personlige udfoldelse'; også i billedlig brug i politisk debat efter 1990: »I en turnering, hvor der står .. meget på spil, synes risikoen for taktisk betonet »fedtspil« overhængende, og det kan betyde, at de mange personligheder kun i begrænset omfang får lov at vise deres kvaliteter«. Djurslands Lokalavis 10.6.1988. »Fedtspil mellem kommuner«. Weekendavisen 21.9.1990. – **fedtpille** (1990) »Næstved fedtpillede sig til 0-0«. Politiken 8.10.1990. – **fedtspiller** (1991) »Fedtspillerne fra Argentina nåede VM-finalen«. Politiken 2.9.1991.

- fjerndrab** (1988) 'pludseligt drab begået uden motiv på en for morderen ukendt person'.
- fløjlsrevolution** (1990) 'betegnelse for den fredelige omvæltning af styret i Tjekkoslovakiet i efteråret 1989'. – Jf. også »(*det ventes at adskillelsen mellem Tjekkiet og Slovakiet vil blive helt fredelig, så man taler allerede om*) fløjlskskilsmissen«. Radioavis 19.6.1992. – Betegnelsen er fra tjek-kisk: *velurrový revoluce*, dannet af Václav Havel. Vi har nok ikke fået betegnelsen direkte derfra, da den er blevet international: norsk *fløyelsrevolusjon*, svensk *sammetsrevolution*, engelsk *velvet revolution*, tysk *samtene Revolution*, fransk *révolution de velours*.
- fredag den 13.-virus** (1989) 'selvkopierende program som ødelægger en computers data og som kommer frem en fredag den 13.'. »Fredag den 13. virus-programmet spreder sig på PCernes diske, og programmet er indstillet til at gå i udbrud, når computerens styresystemprogram får at vide, at det er en fredag den 13.«. Politiken 12.10.1989. – Vel efter engelsk. – Se også *virus* med henvisninger.
- freestyler** (1991) 'lille bærbar båndafspiller med hovedtelefoner'. – Betegnelsen *walkman*, som er et registreret varemærke, har siden dens fremkomst i dansk (1981) været brugt i almen-sproget om apparatet uanset apparatets herkomst, men som følge af registreringen som varemærke for et bestemt fabrikat har andre fabrikanter måttet benytte eller danne andre ord. – Jf. også NfS 1987/2 og 1988/2. – Ordet *freestyler* er ved at blive almindeligt, et andet lidt mindre brugt ord er *vandremand* (1987). Ordet *freestyler* er fra svensk hvor det hedder *freestyle*; ordet findes i engelsk, dog ikke med denne betydning; her bruges ordet om en særlig fri disciplin i svømning, brætsejlsads o.l.
- fundraiser** (1989) 'person som er ansat til at indsamle penge til institutioner, organisationer eller til velgørende formål'. – **fundraising** (1985). – Fra engelsk *fund-raising*.
- fuzzylogik** (1990) 'uklar, upræcis logik, som er beslægtet med menneskelig intuition, i edb-maskinens neurale netværk'. – Efter engelsk *fuzzy logic* (ca. 1981).
- fængelskonfrontation** (1990) 'det at konfrontere unge kriminelle med fængsel og egentlige kriminelle med det formål at afskrække de unge fra en yderligere kriminel løbebane'. – Se også *choksamtale*.
- G7** (1990) 'de syv største industrilande: Canada, Frankrig, Italien, Japan, Storbritannien, Tyskland og USA'. – Fra engelsk *G-7*, 'Group of Seven' (ca. 1988).
- garantikvotient** (1991) 'en karakterkvotient som giver sikkerhed for at blive optaget på en given uddannelse'.
- gevinstopsparing** (1990) 'opsparingskonto i et pengeinstitut som mod nedsættelse eller bortfald af rente giver mulighed for at deltage i et lotteri'. – Denne opsparingsform blev indført ved lov nr. 321 af 16.5.90. – Se også *millionærkonto*. – Jf. sv. *vinstsparkonto*.
- grafisk brugergrænseflade** se *brugergrænseflade*.
- gulvtæppetale** 'tale af statsminister Poul Schlüter den 25.4.1989, hvor han udtalte at der ikke var fejet noget ind under gulvtæppet i forbindelse med tamilsagen'.
- gummitovsspring** (1990) 'det at kaste sig ud fra en bro, et tårn o.l. med gummitov om anklerne, hvilket bevirker at man ikke rammer jorden eller vandoverfladen'. – Efter engelsk *bungee-jumping*, se det og det mere almindelige *elastikspring*. – Se også *actionsport*.
- hippie** (1990) 'velhavende voksen med ikke-hjemmeboende børn'. – Fra engelsk *hippie*, forkortelse af 'high income parent people' + *ie*. – Jf. *hippie* 'ung i 60'erne som søgte nye værdier med afstand til det etablerede samfund' (1967, se NOID), *dink* 'ungt barnløst ægtepar som begge arbejder og som derved har økonomi til stort forbrug' (1987, se NfS 1990/1), *yuppie* 'ung velhavende karrieremand eller -kvinde som bor i storbyen' (1985, se NfS 1990/1).
- hollandsk auktion, hollandsk udsalg** (1988) 'særlig form for salg hvor prisen på varen nedsættes med faste intervaller, indtil en køber slår til': »en hollandsk auktion, der går ud på, at mindst én god brugt Mazda .. falder med 1.000 kr. i pris hver fulde time dagen igennem«. Vesterbrobladet 29.8.1988.
- homopagt** (1989) 'uformel betegnelse for lovligt ægteskab mellem homofile'. – Jf. *registreret partnerskab* (1988).
- hospicenter** (1989) 'sted hvor døende kan få pleje i den sidste tid': »et dansk hospicenter efter forbillede fra de engelske hospices«. Berlingske Tidende 3.7.1990. – Jf. *hospice* (1984), *dødshospital* (1978), *lindreplejehospital* (1987), se NfS 1987/4.
- house** (1989) 'hårdtslående rytmisk musik pro-

- duceret med computer og synthesizer'. – Betegnelsen *acid house* (1989) bruges synonymt med *house*, men betegner også den til musikken hørende ungdomskultur. – Fra engelsk. – Se også *acid house*.
- hvalsafari** (1991) 'turistrejse hvor man ser på eller studerer hvaler'. – Dannet efter *fotosafari* (1963, se NOID) og anbefalet som afløsningsord for *whalewatching*, se NfS 1991/1. Ordet har siden anbefalingen etableret sig som betegnelse for fænomenet.
- høre efter i timen (timerne)** se *sove i timen*.
- ice** (1990) 'narkotika af amfetamintype i form af knuste krystaller som skaber umiddelbar afhængighed'. – Fra engelsk *ice* (ca. 1989).
- ikke høre efter i timerne** se *sove i timen*.
- ikke læse på lektien** se *læse på lektien*.
- infotainment** (1989) 'information som fungerer som underholdning'. Ordet er fx brugt om mediedækningen af Golfkrigen. – Dannet af *info*(rmation) + (enter)tainment. – Fra engelsk *infotainment*. – Se også *tivolisering*.
- infoteria** (1989) 'motorvejskiosk med information om bl.a. vejforhold og færgeafgange'. – Dannet af *info*(rmation) + (cafe)teria i en konkurrence som Trafikradioen og Vejdirektoratet udskrev i forbindelse med placeringen af 24 kiosker og servicecentre ved danske motorveje.
- jobswap** (1989) 'det at bytte arbejde med en kollega i et andet land for en kortere periode'. – Efter engelsk, hvor *swap* betyder 'bytning, udveksling'.
- jordhotel** (1987) 'sted hvor forurenede jord opbevares til den kan blive rensset': »Ideen med jordhoteller er at bygherrer, der støder på forurenede jord, kan få jorden .. fjernet med det samme. Den forurenede jord opbevares så i en stor hal – et jordhotel – hvor ejeren betaler leje, indtil jorden kan blive rensset«. Politiken 25.1.1989. –
- jordrensefabrik** (1989) – **jordrenseri** (1989) – **jordrensningsanlæg** (1988) 'sted hvor forurenede jord renses'.
- junkbond** (1989) 'højtforrentede, risikobetonede værdipapirer, især erhvervsobligationer'. – Fra engelsk *junk bond* (ca. 1975); *junk* = 'ragelse', *bond* = 'obligation'. – Jf. *junkfood* (1985) 'underlødigt, færdiglavet kost'.
- junkfax** (1990) 'telefaxreklame som ikke er ønsket af modtageren'. – Se også *junkbond* og jf. *junkfood* (1985). Ordet kan være lånt fra engelsk, men kan også være dannet herhjemme.
- karierevand** (1991) 'spøgende betegnelse for danskvand'. – Nok dannet af Anne-Marie Helger i forbindelse med udsendelsesrækken i DR Tv: Det Lille Hus på Motorvejen. – Jf. det ældre ord *karierebajer* om øl fra det tidligere arbejderbryggeri Stjernen. (1959).
- katastrofepsykiatri** (1989) 'psykiatrisk eller psykologisk hjælp til personer som har været i en katastrofesituation'. – Se også *kriseterapi*. –
- katastrofepsykiatrisk** (1990) det tilhørende til lægssord.
- klappe hesten** (1989) 'tage det roligt', 'afvente': »klappe hesten« .. Udtrykket – der betyder noget i retning af, nu tager vi det lige roligt«. Politiken, jan. 1992.
- knast** (1986) billedlig brug: 'problem': »Vi er nødt til at have noget, der kan fjerne de knaster, som skiller parterne. Med knaster menes de krav, som parterne ikke er tilbøjelige til at gå på kompromis med«. Søndagsavisen 20.1.1991.
- korrekthed** se *politisk korrekthed*.
- kreativ bogføring, kreativ bogholderi, kreativ poster** (1988): 'det at postere udgifter eller indtægter på andre tidspunkter end de har fundet sted for at opnå visse fordele'. Udtrykket blev især brugt om Skatteministeriets bogføring i 1989, og det blev karakteriseret som på grænsen af det lovlige: »Embedsmændene kalder det kreativ bogføring, når politikerne jonglerer rundt med kontiene, for at slippe uden om de upopulære besparelser«. Jyllands-Posten 7.11.1988. – Jf. engelsk *creative accountancy*, *creative accounting*.
- kriseterapi** (1989) 'psykologisk hjælp til at overvinde en krise': »ofre og pårørende fra katastrofebranden på »Scandinavian Star« fik behandling med kriseterapi«. Amager Bladet 26.6.1990. – Se også *katastrofepsykiatri*.
- kult-** produktivt førsteled i udvidet brug om andet end religiøs eller ærbødig dyrkelse af personer eller ting. – Efter tilsvarende brug af *cult* i engelsk: **kultfilm** (1987) »Alle kultfilm er kassesuccesser, men ikke alle kassesuccesser er kultfilm .. kultfilm (*er ikke*) noget der kan skabes .. visse film er forudbestemt til at blive kultfilm. .. kultfilm er ikke en genre, men en begivenhed, et spil mellem en film og dens publikum«. Gymnasieskolen 7.3.1991. – **kultforestilling** (1986) »(tøjdesigneren) Gaultiers modeopvisninger er blevet kultforestillinger .. i Paris«. Eva 25.8.1986. – **kultsport** (1991) 'sportsgren som er

- særlig avanceret, svær at komme til at udøve eller kun dyrkes af få': »Efter en del år som kult-sport er snowboarding ved at blive populært rundt om på de europæiske skisportssteder«. Berlingske Tidende 27.1.1991.
- kunstbus** (1990) 'HT-bus udsmykket af kunstner'.
- kæledyrlæge** (1990) 'dyrlæge som især behandler kæledyr'.
- lagersalg** (1991) 'salg direkte fra lager uden fordyrende mellemlid som fx grossister': »lagersalg til private... varer for 1/2-1/4 af normalprisen«. Søndagsavisen, Amager 23.6.1991.
- lambada** (1989) 'sydamerikansk musik og dans med islet af samba og rumba': »Lambada betyder piskeslag på portugisisk, og det er piskens bevægelser, de dansende efterligner med en hurtig bevægelse frem og et ryk tilbage«. Politiken 31.12.1989. »Lambada – den frække dans .. sofistikeret, elegant og forfærdelig sensuel, er udnævnt til årets hotteste dans«. Politiken 8.6.1990, tv-program. – Fra portugisisk.
- landkort** (1990) ofte i forb. *politisk landkort*: »Det politiske landkort viser, hvorledes befolkningen opfatter afstandene mellem de forskellige partier«. Weekendavisen 27.4.1991. »90'ernes mentale landkort .. kortlægning af befolkningens sociokulturelle værdi- og holdningsmønstre«. Dansk Magisterforenings brochure om efteruddannelse, jan. 1992. »(han) bør profilere sig .. Her har jeg ikke hidtil kunnet finde ham på landkortet«. Politiken 25.4.1991.
- laptop** (1990) 'bærbart pc'. – Fra engelsk *laptop* (ca. 1986), hvor *lap* betyder 'skød', altså 'pc som kan ligge i skødet'. – Se også *palmtop* og *notebook*.
- læse på lektien** (1989) også *ikke læse på lektien*: i brug uden for skole- og undervisningssammenhæng: 'forberede sig'. – Se også *sove i timen*.
- mail** (1990) 'post, både ordinær og elektronisk', især i managementsproget. – Se også *datamail*, *datapost*. – **maile** (1989) 'sende (til)', især i managementsprog: »så skal vi maile alle kunderne«. Politiken, Lederjob 30.4.1989. – Fra engelsk *to mail*.
- matchrace** (1989) 'særlig form for kapsejlad hvor bådene konkurrerer to og to'. – Fra engelsk *match race*. – **matchracing** (1990).
- MBD** (1991) forkortelse for *Minimal Brain Dysfunction*: 'mindre fejlfunktion i hjernen som bevirker dårligere evne til at bearbejde og opfatte indtryk som se, høre og føle'. – Fra engelsk *MBD* (ca. 1970).
- midtvejskvinde** (1990) 'kvinde i 40-50-årsalderen'. – Dannet efter *midtvejsalder* (1985), *midtvejskrise* (1984). Jf. de ældre ord *midtvejsforhandling* (1970, se NOID), *midtvejsvalg* (1966, se NOID).
- mikrobølgebombe** (1990) 'atombombe som skaber en højtryksstråle af elektromagnetiske impulser som kan lamme mobile atomraketter'.
- miljøterror(isme)** (1991) 'terror(isme) ved at forurene miljøet', fx i forbindelse med Golfkrigen hvor Irak antændte olielkilder og olieforurenede Golfen. – Jf. engelsk *environmental terrorism* (ca. 1981). – **miljøterrorist** (1991).
- millionærkonto** (1990) 'opsparingskonto i pengeinstitutter hvor man samtidig deltager i lodtrækning om et vist pengebeløb'. – Se også *gevinstopsparing*.
- misbrugsproblem** (1989) 'problem som følge af misbrug af narkotika, alkohol, medicin'.
- motorsavsmassakre** (1990) 'film med særlig råt indhold': »folk .. elsker at se motorsavsmassakrer, afskårne hoveder og orme, der kravler ud af kraniers øjenhuler – på film altså«. Politiken 11.9.1990. – Efter en af de første film af den type: Motorsavsmassakren, en amerikansk film med originaltitlen *The Texas Chainsaw Massacre*, fra 1974, instrueret af Tobe Hooper. Filmen er nu en kultfilm i denne genre. – Film i den genre kaldes også *horrorfilm* (1975, jf. NOID under opslagsordet *horror*), *splatter*, *splatterfilm*, se også de to sidste ord.
- narkokartel** (1989) 'større sammenslutning (syndikat) af narkoforbrydere i Sydamerika'.
- nekrohud** (1991) 'hud fra afdød som kan bruges til transplantation på brandsårsofre'.
- nervet** (1991) 'nervøs': »Jeg er blevet utrolig nervet. Jeg kommer meget let til at ryste«. Alt for Damerne 4.7.1991.
- nethinde** (1991) i forbindelser som *aftagne sig på nethinden*, *brænde sig fast på nethinden*: »Forestillingen om at skulle svede i timevis aftegner sig på nethinden«. Politiken 6.1.1991.
- new age-bevægelse** (1989) 'nyreligiøs spirituel bevægelse som søger at komme i kontakt med tilværelsens usynlige planer via meditation, speciel musik o.l.': »en ny Sandhed: De nyreligiøse, holisterne, vækst- eller New Age-bevægelsen, som nogle af dem kalder sig selv«. Må-

- nedsbladet Press, sept. 1989. – Fra engelsk *New Age* (ca. 1985). – **new age-musik** (1989) 'musik til at meditere ved': »Vor tids kvalitets-muzak, New Age-musikken, som nu med sine bløde meditative synthesizertoner fylder lokalet med vellyd«. Weekendavisen 20.4.1990. – Fra engelsk *New Age music* (ca. 1985).
- notebook** (1990) 'lille bærbar pc på størrelse med en (stor) notesbog'. – Fra engelsk *note book computer* (ca. 1983). – Se også *laptop* og *palm-top*.
- nyhedstapet** (1990) 'strøm af ensartede nyheder': »Nyheder i en lind strøm .. et slags 'nyhedstapet' i stil med det der i fjernsynet kendes fra den amerikanske 24-timers satellit-kanal .. CNN«. Politiken 10.1.1991. – Jf. *lydtapet* om ensartet baggrundsmusik (1980).
- offipyk** (1990) 'offentlige institutioners snørklede, uforståelige kancellisprog'. – Fx brugt i en tv-programrække i DR med navnet *Offipyk*. – Dannet af *offi*(cielt sprog) + (*vola*)*pyk*.
- omnimaxfilm** (1989) 'film projiceret op på en kuppel hvorved tilskueren føler sig som centrum i et rum': »(*Tycho Brahe Planetariets film*) 'Rejse i rummet', en omnimaxfilm om en tur ud i rummet med rumfærge«. Politiken 25.10.1989.
- on the job-træning** (1990) 'uddannelse på arbejdsstedet': »Du vil modtage introduktion, oplæring og træning dels i form af kurser, men i vidt omfang også som on-the-jobtraining«. Berlingske Tidende 17.1.1990, ann. – Fra engelsk.
- Operation Ørken skjold** (1990) »Operation Ørken skjold«: Benævnelse for de allieredes placering af tropper for at hindre Irak i at invadere Saudi-Arabien i den sidste del af 1990. – Efter engelsk *Desert Shield*. – Se også *bombeskjold*.
- Operation Ørken storm** (1991) »Operation Ørken storm«: Benævnelse på de allieredes krig mod Irak for at tvinge Irak ud af Kuwait. Begyndte 16.1.1991. – Efter engelsk *Desert Storm*.
- orm** billedlig brug i edb (1990): 'program som kopierer sig selv uden at være afhængigt af et andet program og som dermed ødelægger pc'ens data'. – Efter engelsk *worm*, som betyder 'orm'. – Se også *worm* og *virus* med henvisninger.
- palmtop** (1991) 'bærbar miniature-pc'. – Fra engelsk *palmtop* (ca. 1991), hvor *palm* betyder 'håndflade', altså 'pc som kan ligge på en håndflade'. – Se også *laptop* og *notebook*.
- papirordbog** (1991) 'ordbog'. – Dannet som modsætningsord til *elektronisk ordbog*, *pop-up-ordbog*, se det. – Ord som er dannet på samme måde her i listen, er *raskidret* og *slowfood*.
- paraglidning** (1991) 'det at løbe en faldskærm i gang og svæve ud over en skrænt'. – Fra engelsk *paragliding*, førsteleddet er *parachute* som betyder 'faldskærm' og andetleddet er *gliding* 'glidning, svævning'. – Se også *actionsport*.
- patriotmissil** (1991) 'forsvarsmissil brugt under Golfkrigen'. – Fra engelsk *patriot missile*. – Se også *scudmissil*.
- pc-virus** (1989) 'program eller programstumper som ændrer eller ødelægger data eller programmer i en pc eller et edb-anlæg. Overføres gennem disketter, over telefonnettet eller gennem kabelnetværk'. – Efter engelsk *computer virus*. – Se også *virus* med henvisninger.
- pengepolitik** (1989) 'finanspolitik der går ud på at afsætte et beløb som modtageren selv administrerer med hensyn til fordeling på forskellige aktiviteter, lønninger, administration, fx Kulturministeriets tilskud til teaterdrift'.
- personpåkørsel** (1989) 'hos DSB betegnelse for påkørsel af en person som kaster sig ud foran et tog for at begå selvmord'.
- plasticfar** (1985) 'stedfar', 'mand som ens mor er gift med eller bor sammen med': »Mandebevægelsen's Åbent hus. Tema: Mænd i nye parforhold/plasticfar«. Politiken 6.3.1988. – **plasticmor** (1991) 'stedmor', 'kvinde som ens far er gift med eller bor sammen med': »nutidens skilsmisseforårsagede familiesammenføringer .. med papfar, plasticmor og orlonbedste og de andre muntre titulaturer«. Berlingske Tidende 26.11.1991.
- politisk korrekthed** (1991) 'en ny retning i USA hvor man skrider ind over for overgreb fra samfundsmajoritetens side med beskyttelse af farvede, handikappede, homoseksuelle, kvinder'. – Efter engelsk *political correctness*. Udtrykket bruges også i forkortet form: *pc* (1991).
- politisk landkort** se *landkort*.
- pop-up-ordbog** (1989) 'elektronisk ordbog som kan kaldes mens man arbejder i et andet edb-program'. – Den type program kaldes også *resident program*, se det.
- præstationsafønning** (1990) 'individuel løn efter arbejdsgiverens vurdering af indsats': »Ten-

- gammelt i embedsmandsjargon, men blev kendt i almensproget i forbindelse med tamlisagen.
- telefoner** (1990) 'person som arbejder med telefonsalg'. – Fra engelsk.
- telewriter** (1989) 'kommunikationssystem med billeder via computer og telefon'. – Fra engelsk.
- thrash** (1990) 'musikgenre, blanding af punk og heavy metal': Thrash er en punket udløber af heavy metal«. Fyens Stiftstidende 12.5.1990. – Fra engelsk *thrash* (ca. 1987, *to thrash* betyder 'at prygle').
- tights** (1989) 'stramme tætsiddende trikotbukser'. – Fra engelsk.
- tivolisering** (1990) 'det fænomen at alvorlige begivenheder gøres til underholdning': »Når vi skal hjælpe mennesker eller lande i nød, forlanger vi underholdning for pengene – gallakatastrofer. Det er sket sammen med den gennemgribende tivolisering af samfundet .. selv vejruddisgen præsenteres af stand-up comedians«. Politiken 15.7.1990, kronik om fænomenet af Martin Zerlang. – Se også *infotainment*.
- totredjedelssamfund** (1990) 'opdeling af samfundet hvor de to tredjedele af befolkningen er godt stillet, mens den sidste tredjedel er dårligt stillet'. – Se også *C-hold*. – Måske efter ty. *Zweidrittel-Gesellschaft*.
- Trabi** (1989) 'Trabant, østtysk bilmærke'. »Flygtningestrømmen fra DDR til Vesten er ramrende kaldt 'Trabiernes Indtogsmarch' efter den forkætrede østtyske lilliput-bil, Trabant«. Politiken 19.11.1989. – Fra tysk *Trabi*.
- trafikinformator** (1989) 'person som med udgangspunkt i eget trafikuheld informerer om forebyggelse af trafikulykker blandt unge'.
- transgen** (1989) 'gensplejset': »Jagten på gensplejede dyr er blevet fulgt af jagten på nye udtryk som beskriver de nye dyr. Teknologiske dyr, transgene dyr eller biologiske reaktorer er nogle af de udtryk, som i flæng er blevet brugt«. Politiken 25.9.1992.
- trojansk hest** (1990) 'programstumper som gemmer sig i andre programmer og som fx hackere lægger ind i en stor computer og som opsamler fx passwords eller ødelægger data'. – Efter engelsk *Trojan horse* (ca. 1988). – Se også *virus* med henvisninger.
- trævæltning** (1989) 'øvelse til strækning af muskler og sener i ryg og lægge'.
- tzatziki** (1989) 'græsk ret med snittet agurk, hvidløg og creme fraiche-dressing'. – Fra græsk.
- tæppebombe** (1991) 'at bombe tæt, uden præcise enkeltmål'. – Brugt i forbindelse med Golfkrigen: »De enorme B-52 bombemaskiner 'tæppebomber' fra 8-10 kilometers højde. De kaster bomberne på et sted på landkortet, som skulle være en irakisk militærstilling«. Politiken 24.2.1991. – Dannet til *tæppebombning* (1971, brugt i forb. med Vietnamkrigen).
- uledsaget barn** (1989) 'barn som kommer alene til Danmark for at opnå asyl': »Ventetiden er lang og uvis, når man er barn og flygtning, uden sprog, uden forældre .. disse »uledsagede børn» .. venter på at få deres asylsag behandlet«. Berlingske Tidende 6.2.1991.
- underflyve** (1991) 'flyve så langt nede at landbaserede missiler ikke kan ramme': »På en eller anden måde lykkedes det at underflyve irakerne og simpelt hen komme ind og ødelægge deres flyvevåben«. Politiken 18.1.1991.
- ungdomskontrakt (1)** (1989) 'aftale om at unge skal have tilbud om uddannelse eller beskæftigelse efter 3 måneders ledighed': »Alle unge under 20 år skal efter 3 måneders ledighed underskrive en gensidigt forpligtende kontrakt om job og/eller uddannelse .. en ungdomskontrakt«. Status 11.1.1990.
- ungdomskontrakt (2)** (1990) 'kontrakt som unge 15-17-årige kriminelle indgår med myndighederne om tvungen uddannelse og fritidsaktiviteter som skal forhindre ny kriminalitet og som er i stedet for straf': »de såkaldte sociale kontrakter, som nu kaldes *ungdomskontrakter* .. for unge lovovertrædere«. Månedstidende Dansk Polit 15.4.1990.
- UTB** (1989) forkortelse for uddannelsesstilbud: »nye uddannelsesstilbud til ledige (UTB)«. Politiken 15.11.1989.
- vinduesprogram** (1991) 'edb-program som benytter tegninger på skærmen og mus til ordrer'. Efter navnet på et sådant program: *Windows*. – Se også *brugergrenseflade*.
- virus** billedlig brug i edb (1988): 'program eller programstumper som ændrer eller ødelægger data eller programmer i en pc eller i et edbanlæg. Overføres gennem disketter, over telefonnettet eller gennem kabelnetværk'. – Efter tilsvarende brug af *virus* i engelsk (ca. 1985). – **virusdoktor** (1989) 'sikkerhedseksperter i edbhærværk'. – **virusepidemi** (1989) – **virusskan-**

- ning** (1991) 'program som kan teste et anlæg for virus'. – **virusvaccine** (1991) 'program som løbende tjekker at der ikke kommer virusprogrammer i et anlæg'. – Se også *fredag den 13.-virus*, *orm*, *pc-virus*, *trojansk hest*, *worm*. – Jf. engelsk *bug* (ca. 1985) 'fejl i edb-program', som bruges i dansk ved siden af oversættelserne *møl*, *lus*.
- virtual reality** (1991) 'kunstig virkelighed, så godt som-virkelighed'. Betegnelse for en interaktiv computerteknologi hvorved en person kan kommunikere med en computer og computeren reagerer på personens bevægelser og lyd og skaber en kunstig virkelighed: »virtual reality .. VR-system består af en hjelm med indbyggede videoskærme, en såkaldt data-glove (»data-handske«), samt en masse computerkraft. .. et stykke avanceret elektronik .. holder øje med hvor hjelmen er, og dens orientering i rummet. Informationerne sendes til computeren, som .. opdaterer det billede den sender til to videoskærme i hjelmen. På samme måde registreres konstant i handsken. .. Computeren »ved« altså, hvad man peger på i cyber-space, om man griber ud efter noget etc.«. *Weekendavisen* 11.10.1991. – Se også *cyberspace*. – Fra engelsk *virtual reality*.
- visualisering** (1990) 'det fænomen at kropslige funktioner kan påvirkes af indre billeder og forestillinger, og psyken kan påvirke en sygdom': »patienter, der er døde trods alle anstrengelser for at bekæmpe deres sygdom med afspænding, meditationer, visualisering«. *Jyllands-Posten* 12.7.1990. »et forskningsprojekt om psykologiske metoders virkning på immunforsvaret. .. Visualisering har været anvendt i forbindelse med smertebehandling af kræftpatienter«. Brochure fra Kræftens Bekæmpelse, marts 1990.
- visuel styring** (1990) 'grafisk brugergrænseflade'; vinderudtryk i konkurrence i dagbladet *Politiken* for det fænomen at programordrer udpeges på billeder på skærmen med en mus. – Se også *brugergrænseflade*.
- vugge til grav-koncept, vugge til grav-model, vugge til grav-system** (1991) 'det fænomen at produkter fremstilles ud fra økologiske principper med henblik på produktets resurseforbrug og forurening fra det skabes til det skrottes': »et såkaldt 'vugge til grav'-system, der skal sikre, at ethvert produkt er miljømæssigt gennem-
- tænkt lige fra tegnebordet, til det skal kasseres eller genanvendes«. *Politiken* 10.6.1991. – Efter engelsk *cradle to grave*.
- wild-water-canoeing** (1991) 'kanosejads ad floder og elve'. – Fra engelsk. – Se også *actionsport*.
- worm** (1991) 'særlig type virus der kopierer sig selv uden at være afhængig af et andet program'; kaldes også *orm*, se det. – Fra engelsk *worm* (ca. 1985). – Se også *virus* med henvisninger.
- økonomibrev** (1989) – Det samme som *B-brev*, se det.
- ØMU** (1990) 'den økonomiske og monetære union i EF'.
- ønskenummerplade** (1990) 'nummerplade til bil, hvor man mod betaling selv bestemmer nummeret eller bogstaverne'. – Jf. lov nr. 279 af 8.5.1991.
- ørkenskjold** se *Operation Ørkenskjold*.
- ørkenstorm** se *Operation Ørkenstorm*.

Pia Jarvad (f. 1946) er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

Adresse og telefoner

Dansk Sprognævn
Njalsgade 80
2300 København S

Telefax
31 54 03 60

Postgiro
6 10 17 20

Abonnement mv.
31 54 22 11 (Københavns
Universitets omstillingsbord)

Oplysning
31 54 60 11 (direkte ledning,
mandag-fredag 10-12 og 13-15)

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster fra 1993 50 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Nyt fra Sprognævnet

1992/4 · december

Tjekkiet og Slovakiet	1
Nyt fra Sprognævnet 1993.....	2
Danske Dobbeltformer	2
Talepapir, staveplade og virus	3

Næste nummer udkommer i marts 1993.

Ansvarshavende redaktør:
Erik Hansen

Redaktionssekretær:
Henrik Galberg Jacobsen

ISSN 0550-7332

Tryk: Bianco Luno A/S, København